

lerde ise *debîr-bâd* adı verilen kişi debîrlik görevini yerine getiriyordu.

Zamanla önemleri daha da artan debîrlerin nitelikleri hakkında yazılan eserlerde bunların erdemli, namuslu ve geniş kültür hazinesine sahip kişiler olması gerektiğine işaret edildikten sonra mektuplarda dikkat edilecek noktalar kalem ve mürekkepten başlayarak ayrintıları ile anlatılmıştır.

Genç debîrler şahın sarayında eğitildikten sonra devlet dairelerinde görevlendirilirdi. Debîrlerin zekâ ve kabiliyetleri başdebîr tarafından takdir edilir, beğenilenlerden her biri şaha sunulur ve kendisine mülâzım olduğuna dair ferman verilir. Böylece debîrler bürokrasiye dahil olur ve halkın üzerinde imtiyazlı bir tabaka haline gelirler. Daha sonra kurulan Sâmanî, Abbâsî, Gazneli ve Selçuklu devletlerinde görülen bürokratik yapı ve divan teşkilâtı, Sâsânîler'deki bu anlayışın ve kurumun bir devamı mahiyetinde olmuştur.

Debîr tabiri Gazneli ve Selçuklular'da Sâsânîler'e göre daha dar bir anlamda, kâtip ve memur karşılığı olarak kullanılmıştır. Debîrlerin çoğu Dîvân-ı resâil'de (Selçuklular'da Dîvân-ı İnşâ/Tuğrâ) çalışırdı. Önceleri Dîvân-ı resâil debîrlerinden olan Ebû'l-Fazl el-Beyhakî daha sonra bu divanın reisi olmuştur. Kaynaklarda debîr-i sarây, debîr-i hizâne, debîr-i nevbetî ve debîr-i hazret (huzur) gibi görevlilerden bahsedilir (Beyhakî, I, 214; II, 460; III, 984; Hasan-ı Enverî, s. 180). Nizâmülmülk *Siyâsetnâme* adlı eserinde debîrlerin itikadi düzgün, kabiliyetli, ehil kişilerden olmaları gerektiğini, Nizâmî-i Arûzî de *Çehâr Makâle*'de bu sanatın mahiyetini ve ideal bir debîrin vasıflarını anlatır (s. 19-23). Yine bu devirde, yeni başlayanlara yardımcı olmak için inşâ sanatının usullerini, incelemelerini anlatan, örnek metinler veren *Destûr-i Debîrî* (XII. yüzyılın başı) gibi eserlerin ve münşeât mecmualarının yazılmış olması bu kurumun ne kadar ciddiye alındığını göstermektedir.

Delhi Sultanlığı'nda (1206-1555), Gazneli ve Selçuklular'a nisbetle devlet teşkilâtında debîrin daha fazla yer aldığı görülür. Merkezî hükümetle mahallî idareler ve diğer devletler arasındaki resmî yazışmalar, çok sayıda debîrin çalıştığı Dîvân-ı İnşâ'da hazırlanıyordu. Bu arada valilerin ve diğer memurların dilekleri sultana arz edilir ve cevapları başvuranlara ulaştırılırdı. Bütün fermanları da bizzat debîr-i hâs yazardı.

İran'da hüküm süren Kaçarlar'da (1779-1929) debîr kelimesinin daha çok bir lakap olarak kullanıldığı görülür. Dîvân-ı Hâs münşinin ve vezîr-i resâil-i hâssanın lakabı "debîr-ü'l-mülk", müstevfî-i dîvânın "debîr-ü's-sultân", başka bir müstevfinin "debîr-i hazret" ve yine muhasip, müstevfî ve Dârüşşûrâ-yı Küberâ üyesi olan bir diğerinin lakabı da "debîr-ü'd-devle" idi (ayrıca bk. KÂTİP).

#### BİBLİYOGRAFYA:

M. Hüseyin b. Halef-i Tebrîzî, *Burhân-ı Kâ-tîf* (nşr. M. Muîn), Tahran 1342, II, 823, 825 (nâşirin notları, nr. 1, 12); Beyhakî, *Târîh* (nşr. Halil Hatib Rehber), Tahran 1368, I, 214; II, 460; III, 984; Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme: Siyerü'l-mülk*, I (metin) (nşr. Mehmet Altay Köymen), Ankara 1976, s. 68, 165, 171-173, 177, 180-181; a.mlf., *Siyâsetnâme* (Köymen), s. 83, 199, 206-209, 214, 218, 219; Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Makâle* (nşr. M. Kazvîni — M. Muîn), Tahran 1334 hş., s. 19-23; Kaikaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), V, 91, 92, 94; Muhammed b. Abdülhâlik el-Meyhânî, *Destûr-i Debîrî* (nşr. Adnan S. Erzi), Ankara 1962; Muhammed Ca'fer Hormûcî, *Hakâyıku'l-ahbâr-ı Nâşirî* (nşr. Seyyid Hüseyin), Tahran 1363, s. 141; Mirza Gulâm Hüseyin Han, *Efdâl-ü Tevârîh* (nşr. M. İttihâdiyye — N. Mâfî — S. Sa'vendiyân), Tahran 1361 hş., s. 97, 99, 364, 372, 416-417, 431; A. Christensen, *L'Iran sous les Sassanides*, Copenhagen 1936, s. 127, 129, 513, 519; Hasan-ı Enverî, *İşlâhât-ı Dîvânî-yi Devre-yi Gaznevî ve Selcûkî*, Tahran 1355/1936, s. 177-181; M. Aziz Ahmad, *Political History and Institutions of the Early Turkish Empire of Delhi (1206-1290 A.D.)*, Lahore 1949, s. 349, 356-358; Said-i Nefîsî, *Târîh-i Temeddün-i İran-ı Sâsânî*, Tahran 1331 hş., s. 254-256; Agha Mahdi Husain, *The Rise and Fall of Muhammad Bin Tughluq*, Delhi 1972, s. 219; Abdul Halim, *History of the Lodi Sultans of Delhi and Agra*, Delhi 1974, s. 222; DMF, I/2, s. 965; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XIII, 262-267; Riazul Islam, "Kâtib", *EI<sup>2</sup>* (İng.), IV, 758-759; C. E. Bosworth, "Dabîr", *EI<sup>2</sup> Suppl.* (İng.), s. 173.



SADİ S. KUCUR

#### DEBİR, Selâmet Ali

(سلامت علی دبیر)

(ö. 1292/1875)

Urdu edebiyatında  
Kerbela şehidleri için yazdığı  
mersiyelerle tanınan şair.

1218'de (1803) Delhi'nin Bellimâran semtinde doğdu. Babası Mirza Gulâm Hüseyin tanınmış bir ailedendi. Selâmet Ali babası ile birlikte Leknev'e gitti. Orada iyi bir öğrenim gördü. Şehrin ünlü bilgincilerinden Arap ve İran dilleri ve edebiyatları ile ilgili metinler okudu. Erken yaşta şiir yazmaya başladı. Mîr Muzaffer Hüseyin Zamîr onu şiirde yetiştirdi. Oudh (Avaz) hâkimi Vâcid Ali Şah'ın tak-

dirini kazandı. Kısa sürede iyi bir şair olarak tanınan ve hemen hemen bütün hayatını mersiye yazmakla geçiren Debîr'in ömrünün sonlarına doğru gözleri kör oldu. 1856'da Kalkûta'ya sürülen Vâcid Ali Şah gözlerini tedavi ettirmek üzere Debîr'i Kalkûta'ya davet etti. O sırada Kalkûta'da bulunan bir Alman göz doktorunun ameliyatı sayesinde gözleri gören Debîr Leknev'e döndü. 1858'de Kanpûr'a gitti, ertesi yıl oradan Azîmâbâd'a geçti ve 1875'te tekrar Leknev'e döndü. 30 Muharrem 1292'de (8 Mart 1875) vefat etti ve evinin avlusuna gömüldü.

Çok yazması ve zorlanmadan şiir söylemesiyle diğer şairlerden ayrılan Debîr'in mersiyeçilik konusunda tek rakibi Enîs'tir. Bu iki şair arasındaki rekabet okuyucuları Debîr'i ve Enîs'i (Debîr ve Enîs yanlıları) olarak ikiye ayırmıştır. Enîs'in üslubunun sadeliği, beyitlerinin kolay anlaşılması ve fesahatine karşılık Debîr mazmunlarının tazeliği, belâgatı, ayrıca Arapça ve Farsça'daki derin bilgisi sayesinde Kur'an'dan, hadis ve maktel\* kitaplarından şiirleri için sağladığı malzeme ile kendini gösterir. Mersiye bu iki şairle Urdu edebiyatında en yüksek noktasına ulaşmıştır.

Eserleri. 1. *Merâşî* (I-II, baskı yeri ve yılı yok). 2. *Defter-i Mâtem*. 1857 ve onu takip eden yıllardaki karışıklıklar sırasında kaybolan bu mersiyele daha sonra yeniden derlenmiştir (Leknev 1897). 3. *Merâşî-yi Debîr* (I-II, Avaz Ekber yayınları, ts.). 4. *Merâşî-yi Mirzâ Debîr* (I-II, Leknev 1875-1876). 5. *Mersiye-hâ-yi Mirzâ Debîr* (Leknev 1882). 6. *Rubâ'î-yât-ı Mirzâ Debîr* (Leknev, ts.). 7. *Ebvâbü'l-meşâ'ib* (Delhi, ts.). Debîr'in tek mensur eseri, Yûsuf kssası ile Kerbelâ şehidleri hakkındadır.

#### BİBLİYOGRAFYA:

Mîr Muhsin Ali, *Serâpâ Sûhan*, Leknev 1293, s. 108; Mîr Safder Hüseyin, *Şemsü'd-duhâ*, Leknev 1298; Ali Hasan Han, *Bezm-i Sûhan*, Agra 1298, s. 48; M. Hüseyin Âzâd, *Âb-ı Hayât*, Lahor 1883, s. 550-562; Efdal Hüseyin Sâbit, *Hayât-ı Debîr*, Lahor 1913-15, I-II; R. B. Saksena, *A History of Urdu Literature*, Allahâbâd 1940, s. 131 vd.; Ebû'l-Leys, *Leknev Kâ Debistân-ı Şâ'irî*, Lahor 1955, s. 690 vd.; Şiblî Nu'mânî, *Muvâzene-i Enîs ü Debîr*, Leknev 1924; Mohammad Şâfi, "Dabîr Salâmat 'Ali", *EI<sup>2</sup>* (İng.), II, 73-74; a.mlf., "Debîr, Mirzâ Selâmet Ali", *UDMİ*, IX, 208-210.



K. A. NIZAMI

#### DEBİRÂN

(bk. KÂTİBİ, Ali b. Ömer).